

2737

Ա. ՇԱՀԳՅԱՆԴԻ

ԳՅՈՒՂԱՑԻՆ ՈՒ ԲԱՆՎՈՐԸ
ՑԱՐԻԶՄԻ ԺԱՄԱՆԱԿ

9(47)
Շ-16

ՀԱՅԵՐԵՆԻՍՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆ 2606

Պրոֆեսորներ բոլոր յեղիցների, միացի/հ.

Ա. ՇԱՀԳՅԱԼԴԻ

ԳՅՈՒՂԱՑԻՆ ՈՒ ԲԱՆՎՈՐԸ
ՑԱՐԻԶՄԻ ԺԱՄԱՆԱԿ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՖԵՐԻԿԱԳ — 1925.

ԻՆՁ Ե ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ամեն մի յերկրում կան հարուստներ եւ, աղքատներ եւ, կան բուրժուաներ եւ, բանվորներ եւ, գյուղացիներ եւ: Չկա աշխարհիս յերեսին վորեւ յերկիր, վորտեղ չլինեն դասակարգեր, վորտեղ չլինեն շահագործողներ եւ շահագործվողներ: Չկա մի յերկիր, վորտեղ այդ դասակարգերը հանգիստ նստած լինեն. առանց իրար հետ այս կամ այն կերպ կռվելու ապրեն: Չի յեղել այդպիսի մի յերկիր, չի ել լինի. քանի դեռ գոյութիւն ունեն դասակարգերը: Այդ կռվի ընթացքում ամեն մի դասակարգ ցանկանում ե ունենալ իշխանութիւնը, պետութիւնը իր ձեռքին: Ամեն մի դասակարգ տիրել, իշխել կարող ե պետութիւնը իր ձեռքը ձգելով: Պետութիւնը խոշոր կռվի գէնք ե, խոշոր մեքենա յե, վորի միջոցով տիրող դասակարգը իր կռիւն ե մղում մյուս դասակարգի դեմ: Չկա ե չի ել կարող լինել պետութիւն, վոր պաշտպանի ընդդէմ դասակարգերի շահերն եւ, չի յեղել, չի ել լինի պետութիւն, վոր ե շահագործողին ե շահ-

№ 223. Տիրաժ. 4000. Գոտր. № 1849.

Տպագ. Տրեստի 2-րդ տպարան, Յերեւան. Պատ. 2304

հազործվողին ոգուտ տա: Յերկրագնդի վրա բոլոր յերկրներն պետությունները բուրժվաների կամ հողատերերի շահերն են պաշտպանում: Այս բոլոր պետությունները խաբում են չքավորներին, գյուղացիներին ու բանվորներին ատելով, վոր իրենց պետությունը ամբողջ ժողովրդի շահերն է պաշտպանում: Մենակ մեր յերկրում է, խորհրդային աշխարհում է, վոր պետությունը գտնվում է բանվորների և գյուղացիների ձեռքին. մենակ մեր պետությունն է, վոր առանց թագ-ցանելու ասում է ուղիղը — թե մեր պետությունը մենակ բանվորների և գյուղացիների պետություն է:

Ես պիտով պետությունը տիրող դասակարգի զործադիր կոմիտեն է, վոր դասակարգը տիրող յեղավ պետությունն էլ եդ դասակարգի ծառան է, եդ դասակարգի ցանկությունների իրազործողը — զործադրողը:

Ի՞նչ էր ՅԱՐԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՅՑՈՒՆԸ

Ռուսաստանում էլ կան դասակարգեր, կային հողատերեր-պամեշչիկներ, կապիտալիստներ, բանվորներ, գյուղացիներ. սրանք էլ մեկ թագուն-աննկատելի, մեկ բաց-ակնհայտ կռիվ էյին մղում իրենց շահերի համար: Ռուսաստանի կառավարությունը — ցարական կառավարությունը

սկզբում մենակ հողատերերի, հետո հողատերերի և խոշոր կապիտալիստների ծառան էր, հլու հպատակը, նրանց կամայականությունների ու ցանկությունների կատարողը: Հողատերերին հող էր հարկավոր և ցարական կառավարությունը պատրաստ էր բավարարություն տալու հողատիրոջ ցանկության, հողատերին փող է հարկավոր — ցարական կառավարությունը, ցարը հողատերի խաթրը չեր կտարում, նրան հարկավոր էր հանգստացնել գյուղացիներին և բռնապետի զորքերն պատրաստ՝ հրամանի համաձայն կոտորում էյին գյուղացիներին: Կապիտալիստին ոգնել է հարկավոր — ցարը միշտ պատրաստ էր նրանց ծառայություն մատուցելու, կապիտալիստին հարկավոր է բանվորների դեմ կռվել, ամենալավ պաշտպանը կապիտալիստի ցարական կառավարությունն է: Կապիտալիստին հարկավոր է պատերազմ և ցարական կառավարությունը պատերազմի դաշտ է քշում 17 միլիոնանոց բանակը:

Մի խոսքով ցարական կառավարությունը Ռուսաստանի հողատերերին յեվ խոշոր բուրժուաների մեքենան էր, վորի միջոցով հողատերերը յեվ կապիտալիստները կեղեքում, շահագործում էյին Ռուսաստանում ապրող բանվորներին ու գյուղացիներին:

Ցարական կառավարությունը հողատերերի դադանակն էր, վորով նրանք կռվում էյին գյու-

դացիները դեմ, կապիտալիստները շունն են, վորին նրանք բըշ-բըշ եյին տալիս բանվորները վրա:

ՑԱՐԸ ՈՒՍ ՄԻՋՈՑՈՎ ԵՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

Մենակ ինքը ցարը չէր կառավարում: Նա մենակ չէր ել կարող կառավարել, նա ուներ իր մինիստրները, գեներալ-գուբերնատորները, նա-չախիկները, պրիստաւները, ժանգարմները, ուր-յադնիկները, վարադավոյները, իր չինովնիկները, իր բանակը, գեներալները, աֆիցերները, իր դատարանը, իր դպրոցը, իր յեպիսկոպոսները, իր քահանաներն ու տիրացուները, իր վարդապետներն ու վարժապետները, իր գաղանի ա-գենտները, իր գրքերն ու լրագրները: Յեւ այս բոլորը, բոլորը ենպես են կազմված, ենպես են դասավորված, վոր սրանք վերեւից ներքե մինիստրից բռնած մինչև գյուղի գղիքը, գեներալ-գուբերնատորից բռնած, մինչև գյուղի գալավան-քոյսվան պաշտպանեն հարուստների շահերը, հողատերերի ոգուտը: Մինիստրներն են, մեծ-մեծ չինովնիկներն են, գեներալներն են, գուբերնատորներն են, յեպիսկոպոսներն են, սրանք բոլորն են հողատերեր եյին կամ հողատերերի ճուտեր:

Յերեխայությունից գյուղացուն տերտերն ու տիրացուն, վարդապետն ու յեպիսկոպոսը,

խաչն ու ավետարանը որ-որի սովորեցնում, նրա միտքն եյին բխեցնում, թե, թագավորը աստծու նշանակածն է, հողատերերն աստծու գառներն են: Ով թագավորի, կամ հողատերի դեմ մեղք գործի նա դժողքում հավիտյանս հավիտենից կրակի մեջ կայրվի, ով թագավորի աստծունից դուրս գա, նա աստծու, քրիստոսի ճանապարհով չի գնա և դրախտ չի ընկնի:

Յեղած շատ քիչ դպրոցներում են յերեխաներին սովորեցնում եյին պաշտել թագավորներին, նրանց խունկ ծխել, նրանց համար կռվել, լինել թագավորի և հողատերերի լավ ծառան, լավ չինովնիկը:

Թե դպրոցն ու յեկեղեցին չեյին ոգնում, գյուղացին չէր հանգստանում, գյուղացու համար պատրաստ են քոյսվի ծեծը, ուրյադնիկի դամչին, պրիստավի պլետը, դադախի նազայկան: Եղ են չոգնեց, բանակը պատրաստ են հրացանագարկ անել, բանտերի դռները բաց եյին, դատավորը հողատերի հլու հպատակը դատում են ու աքսորում Սիբիր:

Եսպես են կազմակերպված ցարի իշխանությունը, եսպես են ցարը կառավարում յերկիրը: Եսպես են ցարը ու նրա ամբողջ իշխանությունը կատարում հողատերերի ցանկությունը ընդդեմ գյուղացիների, ընդդեմ բանվորների:

Կառավարում են ցարը հողատերերի, նրանց

գալականների, նրանց բարեկամների յեւ Նրանց սեղանի թափթփուկները հավաքող մարդկանց միջոցով: Ինքը ցարը մեծ հողատեր եր, մեծ փողատեր, դրա համար ել շատ լավ եր հասկանում թե հողատերի, թե փողատերի ոգուան ինչ ե պահանջում:

ԻՆՉ ՄԻՋՈՑՈՎ ԵՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ ՑԱՐԸ

Հողատերերը, կապիտալիստները շատ քիչ եյին, նրանց թիվը շատ սահմանափակ եր, նըրանք կազմում եյին ամբողջ ազգաբնակչության շատ չնչին ու չնչին տոկոսը, բա ի՞նչպէս ե վոր այդ չնչին տոկոսը իշխում եր, կառավարում ժողովրդի խոշոր և խոշոր մեծամասնության:

Ամենից ընդունված, տարածված ձևը դա խաբելու ձևն եր, կառավարությունը խաբում եր և բանվորներին և գյուղացիներին: Ուրում եր աերտերների, վարժապետների, թերթերի, գրքերի միջոցով, խաբում եր ամեն ժամանակ: Հարկավոր ե հողը գյուղացուց խել—նա տարածում ե, թե գյուղացուն ազատություն ե տալիս, մեծ բարիք ե անում գյուղացուն: Հարկավոր ե կռիվ անել փող ստանալու, շահ ստանալու համար, նա հայտարարում ե թե կռվում ե արդարության, հայրենիքի փրկության, մա-

նըր ազգերի փրկության և մեծ-մեծ բաների համար:

Յարական կառավարությունը առանց խաբելու ապրել չեր կարող—նա ամեն քայլափոխում խաբում եր:

Ուրեքը քիչ ե, պետք ե բաժանել, վոր տիրել, ցարական կառավարությունը գյուղացիներին սըրում եր բանվորների դեմ, հայերին թուրքերի դեմ, թուրքերին վրացիների դեմ, առաջ եր բերում հայ-թուրքական կոտորածներ, հրեաների ջարդեր, կազմակերպում եր պաղրոմներ, կազմակերպում եր կռիվներ, վոր կարողանա եսալիսով իշխել:

Մտաբելու, ջարդեր տարբելու, կռիվներ սկսելու միջոցով եր տիրում հողատերերի ցարական կառավարությունը:

ԳՅՈՒՂԱՅԻՆ ԴԱՏԻ—ՀՈՂԱՏԵՐՆ ՈՒՏԻ

Վատ եր գյուղացու զրությունը հողատերի ժամանակ, անտանելի զրության մեջ եր ապրում գյուղացին: Որ ու գիշեր նա չարչարվում եր, աշխատում, քրտնքի մեջ կորում, ում համար—հողատերի աչքը լուս, նրա համար եր աշխատում գյուղացին: Դեռ ճորտատիրության ժամանակ, սրանից մի 50—60 տարի առաջ, ի՞նչ

ոյին ասես հողատերը խաղում էր գյուղացու զլխին: Գյուղացին հողատերի ճորտն էր, անասունը: Հողատերը գյուղացուն ծախում էր, նրան ծեծում, չարչարում, նրան կարտ խաղալու ժամանակ տանուլ էր տալիս, պառավին պսակում էր ջահել աղայի հետ և ջահել աղջկան տալիս ծերուկի, վոր ինքը մի քիչ նրանց վրա ծիծաղի, յերեսայի մորը ստիպում էր ծիծ տալ շան լակոտին, կամ խոզի ճտին, գյուղացուն շնի, յեզան հետ էր փոխում, իսկ ամենամեծ հողատերը՝ ցարը միլիոն զեպյատիններով և տասնյակ հազար գյուղացիներ նվեր էր տալիս իր բարեկամներին: Յեկատիրինա թագուհին, վորին ենքան գովում են ցարի գրքերում իր որբմեջ փոխվող սիրականներին ահագին զեղացիներ և հողեր էր փեշքաշ անում—ընծայում: Հողատերերը ոգտվում էյին և առաջին գիշերից, նորահարսները առաջին գիշերը պետք է քնեյին հողատերի մոտ: Մսպես էր ճորտատիրության ժամանակ—գյուղացին աշխատում էր—հողատերը նրա աշխատանքը համ ուտում էր քեֆ անում, համ էլ նրան իր ճորտն էր դարձրել, իր իրը, խաղալիքը: Յարական որենքներն էլ ամեն բան թույլ էյին տալիս անելու հողատիրոջ, իսկ գյուղացին վոչ մի իրավունք չունեւ: Հողատերը կարող էր անպատիժ իր գյուղացիներին նույնիսկ սպանել:

Հետո երբ հողատերերը տեսան, վոր ճոր-

տատիրությունը քիչ ոգուտ է տալիս իրենց, նրանք ցարի կառավարության բերանով հայտարարեցին թե «ազատում» են գյուղացիներին: Բայց ինչպես ազատեցին գյուղացիներին: Են հողերը, վոր ավեցին գյուղացիներին արժեք են ժամանակ 648 միլիոն, իսկ այդ գումարի գիմաց նրանք գյուղացիների կաշին քերթելով գյուղացիներից վերցրին 1457 միլիոն վոսկի մանեթ, դեռ գյուղացիները պարտք մնացին էլի 400 միլիոն: Գյուղացիների ձեռքն ընկավ վատ հողերը, լավ հողերը մնացին հողատերերի ձեռքին, եզ լավ հողերը հողատերերը տալիս էյին գյուղացիներին կապալով—արենդով: Գյուղացիները տարեկան հինգհարյուր միլիոն մանեթ վոսկով հողատերին կապալի փող էյին տալիս: Ենպես, վոր գյուղացին իր ստացածի հինգից, չորս փայը, տեղ-տեղ էլ ավելին տալիս էր հողատիրոջ:

Իսկ հողերի մեծ մասը գտնվում էր հողատերերի, կառավարության, վանքերի ձեռքին, հողերի յերեքից յերկու փայը գտնվում էր այդ ավագանիների ձեռքին:

Յերեսուն հազար հողատեր ենքան հող ունեւ, ինչքան տասը միլիոն գյուղացին: (10¹/₂ միլիոն գյուղացիները 76 միլիոն զեպյատին, իսկ 30 հազար հողատեր 70 միլիոն): Ես էր ցարական կառավարության «արդար» որենքը: Հողերի ¹/₃-ից ավելին պատկանում էյին թագաւորին,

պետութեան և վանքերին (մօտ 155 միլ. դեպյատին)։

Գյուղացիները, հողագործի, չքավոր աղքատ, կեղտոտ, ապրում էյին անասունների հետ միասին, իր կիսաքաղց գոյութիւնը հազիվ երեսա կարողանում պահպանել. գյուղացիների շնչի տարեկան աշխատածը 10—12 մանեթ եր։ Հաշված է, վոր Ամերիկայում ամեն շունչ հաց և կարտոֆիլ է գործածում տարեկան 64 փութ, իսկ Ռուսաստանում գործ եր անում միայն 10 փութ։ Ենպիսի աղքատ գյուղացիներ ել կային, վորոնց տանը այնքան ցուրտ եր, այնքան քաղց կար, վոր բլրջներն ու բաղնիքները լայաղ չէյին տնում այդ տանը ապրել, իսկ եղպիսի գյուղացիների թիվը քիչ չեր, մեկ-միլիոնից ավել եր։ Սովի տարիներ ել եր լինում և գյուղացիները հազարներով, տասնյակ հազարներով կոտորվում էյին սովից։ Կոտորվում էյին հիվանդութիւնից, մեռնողների թիվը ավելի շատ եր քան մյուս յերկրներում։ Անգլիայում 1000-ից 15-ն եր մեռնում, իսկ ցարական Ռուսաստանում 31-ը։

Հայաստանում ել գյուղացին լավ գրութեան մեջ չեր—եստեղ ել կային կնյաղներ, բեգեր, խաներ, հողատերեր, Եջմիածնի «սուրբ» վանքն ել շատ գյուղեր ուներ, սրանց պակասը լրացնում էյին գյուղի ցեցերը, համբանները, վորոնք լավ և շատ հողեր պահում էյին իրենց ձեռքում։

Յարական կառավարութեան որով աշխատում եր, դատում գյուղացին ուտում եր—քեֆ անում իողատերը, բեգը, խանը, կնյազը, գյուղի ցեցը—կուլակը։

ԳՅՈՒՂԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԻ ՅԱՐԻ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՏԱՆԻ

Գյուղացուն եդ բաւական չեր, ցարական կառավարութիւնը ենպիսի հարկեր եր վերցնում գյուղի աշխատավորներից, վոր գյուղացին չգիտեր ի՞նչ անի։ Յարական կառավարութիւնը թե ուղղակի, թե անուղղակի հարկերի միջոցով հավաքում եր գյուղացիներից հազարհինգհարյուր միլիոն մանեթ վոսկով։ Ամեն մի շնչին ընկնում եր 12—15 մանեթ տարեկան։ Հարկն ել այնպես եր դրված, վոր հարկի ամբողջ ծանրութիւնը ընկնում եր չքավորների և միջնակների վրա։ Հողային հարկ կար, գյուղացին մեկ դեպյատինին տալիս եր 1 մանեթ 50 կոպեկ, իսկ խանը, բեգը, հողատերը տալիս եր դեպյատինին 23 կոպեկ։ Չքավոր գյուղացին յեթե ժամանակին հարկը չեր տալիս, եծն էյին քաշում, դադանը ծախում, տունը քանդում, անկողինը ծախում։

Յարական կառավարութեան ժամանակ պետութեան հարկերը ընկնում էյին չքավորների վրին, հարկերը խեղդում էյին գյուղացուն։

ԳՅՈՒՂԻ ԼՈՒՍԱՎՈՐՈՒՅՅՈՒՆԸ

Գյուղին լուսավորություն ավելները գյուղի տերտերն էր, տիրացուն, գյուղի քյոխմեն, ֆալչին, սրանք էյին լուսավորում գյուղը: Տերտերն էր գյուղի պրոֆեսորը, տերտերն էր գյուղի լույս տարածողը: Հոգատերերի ոգուան էր ալլ, նրանք ուզում էյին գյուղը մութ պահել, գյուղը խավարի մեջ պահել, վոր մութ տեղում իրենց մութ դործերը լավ տեսնեն, վոր խավար տեղում ավելի յերկար շահադործեն գյուղացուն: Լուսավոր գյուղացին շուտ կհասկանա իր թըշնամուն էլ, իր բարեկամին էլ, պետք է գյուղացուն մութ պահել, վոր նա լավ կթան կով լինի հոգատերի համար: Ու ցարական կառավարությունն էլ եղպես էր անում. ցարական կառավարությունը մի քանի անգամ ավելի շատ վորդ էր ծախսում իր բանակի վրա, քան թե լուսավորության: Բանակի ծախսը ազգաբնակչության շնչերին վոր բաժանենք, ամեն մի շնչին ընկնում է 5 մանեթ 60 կոպեկ, իսկ լուսավորության ծախքը ամեն մի շնչին 92 կոպեկ:

Յարական կառավարության, հողատերերի յեվ կապիտալիստների իշխանության ոգուան էր պահանջում գյուղը մութ պահել, գյուղը չլուսավորել:

Իսկ հոգատերերի, կապիտալիստների հա-

մար պատրաստ էյին համալսարանները, թատրոնները, ելեքտրական լուսավորությունը, արտասահմանի համալսարանները:

ԳՅՈՒՂԱՑՈՒ ԿՌԻՎԸ ՑԱՐԻՉՄԻ ԴԵՍ

Գյուղացին տեսնում է, վոր այսպես ապրել չի կարելի, վոր այսքան չարչարվել ու աղքատ մնալ հնարավոր չէ: Նա ուզում է լավ ապրել: Ուզում է իր աշխատածի տերն ինքը լինել: Ու մենք տեսնում ենք, թե ինչպես գյուղացիները այստեղ, այնտեղ, այս տարին, մյուս տարին, ինչպես են դուրս գալիս հոգատերերի գեմ, կռիվ մղում նրանց հետ: Գյուղացիական շարժումներ Ռուսաստանը շատ է տեսել, սրանից 320 տարի առաջ գյուղացիները Բալտանիկովի ղեկավարությամբ Ուկրաինայում բարձրացրին հեղափոխության դրոշը, նրանք կռիվ հասել էյին արդեն Մասկվային, քիչ էր մնում Մասկվան վերցնել, բայց հաղթվեցին, պարտվեցին, Մասկվայի տակ, հաղթվեցին վորովհետեւ հախ լավ չէյին կազմակերպված, հետո գյուղացիների հարուստ տարրերը անցան ցարական կառավարության կողմը և մեկ էլ են ժամանակները դեռ բանվոր դասակարգը չկար, վոր գյուղացիներին ճիշտ ճանապարհով տաներ: 250 տարի առաջ

Ռազինը, իր շուրջը համախմբեց 7 հազարանոց գյուղացիական բանակը, վերջրեց Յարկինը Աստրախանը, Սամարան, Սարատովը, սկսեցին այրել հողատերերի կալվածքները: Շարժումը խոշոր չափեր ընդունեց, բայց ելի գյուղացիները հաղթվեցին, ցարական կառավարութիւնը շատ խիստ կերպով ճնշեց այս ապստամբութիւնը: 100 հազարից ավել գյուղացիներ կոտորեցին: Մոտ 200 տարի առաջ Բուլավինի ղեկավարութեամբ գյուղացիները հեղափոխութեան գրոշ բարձրացրին, 150 տարի առաջ Պուգաչովի ղեկավարութեամբ գյուղացիները քաղաք-քաղաքի հետեից վերցրին, քչեցին հողատերերին, այրեցին նրանց տները, սպանում էին նրանց. Վոլգայի շրջանի համարյա բոլոր քաղաքները գրավեցին և հասան Կազան: Բայց ելի պարտվեցին, ցարական կառավարութիւնը ելի խիստ կերպով ճնշեց այս ապստամբութիւնը: Սրանից հետո գյուղացիները շատ ապստամբութիւններ են առաջ բերել և 1830-ին և 60-ին, և 60-ից, հետո ել 1861—65 թ. ապստամբական շարժումներ են յեղել 38 նահանգում, իսկ 1904 թվից մինչև 1907 թիվը 47 նահանգում: Գյուղացիների այս բոլոր շարժումներն ել վերջացել են գյուղացիների պարտութեամբ:

Գյուղացիական շարժումներ յեղել են և Անգրիովկասում: Հայտնի է 1905 թվականի վը-

բաստանի գյուղացիները ապստամբութիւնը, յերբ ամբողջ Գուլթայիսի նահանգի և Թիֆլիսի նահանգի մի մասի գյուղացիութիւնը քչեց իրենց հողատերերին, կնյազներին, կոտորեց նըրանց, քչեց ցարական կառավարութեան ծառայողներին: Հայտնի է Աղբրեյանի Գանձակի նահանգի մուսուլման գյուղացիների ապստամբութիւնը 17—18 թվականներին, յերբ գյուղացիները կոտորում էին իրենց խաներին ու բեգերին:

Հայտնի է Հայաստանում հազրատցիների կռիվը իրենց հողատերերի դեմ 1902 թվականին: Հազրատցիները հողերի մեծ մասը կնյազների ձեռքին էին, այդ կնյազները ինչքան ասես հողի կապալը բարձրացնում էին ու տանջում գյուղացիներին: Սրանով չբավականանալով նրանք ուղում էին իրենց կալվածքը կոտորել, գյուղացիները չհամաձայնեցին, յեկավ պրիստովը, յեկավ ուրյազները, վոչինչ չկարողացան անել, բերեցին 200 դազախ-զինվոր և ինչ կար չկար ուղեցին գյուղից տանել: Գյուղացիները մեկ մարդու պես դիմադրում էին, դադախները սպանեցին մի քանի գյուղացու և 60 հոգու ել տարան բանտ: Գյուղացիները ավելին:

1003
1925

ԻՆՉՈՒ ԵՅԻՆ ԳՅՈՒՂԱՑԻՆԵՐԸ ՊԱՐՏՎՈՒՄ

Տեսանք, վոր գյուղացիները շատ անգամ են դուրս յեկել հողատերերի դեմ, շատ կոխվաներ են արել, բայց չեն կարողացել հաղթել. չեն կարողացել հողը խլել հողատերերից, չեն կարողացել հողատերերին քշել: Ի՞նչու, ի՞նչն է պատճառը: Պատճառն են է, վոր ամենից առաջ գյուղը միատարր չէ, գյուղում ել կան չքավորներ, բաղրակներ, միջակ գյուղացիներ, ունեւոր գյուղացիներ, սրանցից ամեն մեկը իր եղն է քշում, ամեն մեկը իր շահերն ունի, գյուղի կուլակի շահերը այլ են քան մնացած գյուղացիներինը: Գյուղացիները ցրված են զանազան և իրարուց շատ հեռու գյուղերում, սրանք չեն կարող իրար հետ կապ ստեղծել, վոր միահամուռ ուժերով կովի դուրս գան: Գյուղացին պարտվում էր, վորովհետև ինքը մենակ ցարական կառավարությունը—հողատերերի իշխանությունը տապալել չէր կարող: Գյուղացիներին հարկավոր էր մի ուժ, վորի հետ միասին գյուղացին կովեր հողատերերի դեմ, հողը ստանար, կարողանար իր անտեսությունը բարձրացնել: Վեր դասակարգի հետ պետք է գնար գյուղացին իր նպատակներին հասնելու համար: Բուրժուաների հետեից, թե բանվորների հետեից: Բուրժուաները գյուղացիներին վռնիչ չավին, հողը չավին:

Միակ դասակարգը, վորը գյուղացիներին պետք է հաներ այդ խայտառակ, այդ ծանր ու սոսկալի դրությունից, դա բանվոր դասակարգն էր: Գյուղացին կապվելով բանվոր դասակարգի հետ միայն կը կարողանար հողը խլել հողատերերից, խավարից ու քաղցից ազատվել:

Բանվոր դասակարգն էր, վոր կազմակերպված կերպով, կուռ շարքերով կարող էր դրոճ տալ ցարիզմի ամբոցները՝ տապալելու և գյուղացու համար տանելի ու լավ կյանքի պայմաններ ստեղծելու:

Բանվոր դասակարգն էր գյուղացու փրկիչը, նրա ղաշնակիցը, նրա քարեկամը:

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐԻ ԴՐՈՒՅՑՈՒՆԸ

Լավ չէր և բանվորների դրությունը: Գործարանատերերը—կապիտալիստներն էլ իրենց հարստությունը դիզում էյին բանվորներին շահագործելով, բանվորների աշխատանքի մեծ մասը յուրացնելով: Իրենց ֆաբրիկաներում բանեցնելով բանվորներին, գործարանատերերը բանվորի աշխատանքի մեծ տոկոսը իր գրպանն էր դնում: Բանվորը 4—5 ժամում իր աշխատավարձի գինը հանում էր, իսկ մնացած ժամերը նա բանում էր կապիտալիստի համար: Դրա համար

եւ կապիտալիստը աշխատում եր բանվորին աշխատեցնել շատ ժամանակ: Ու պատահում եր, վոր 14 ժամ, տեղ-տեղ 18 ժամ քրտինք եր թափում, չարչարվում բանվորը ամեն որ շարունակ: Գործարանները շատ վատ պայմաններում եյին: Ողբ, լույսը բավական չեւ բանվորի համար, բենակարանները խոնավ ու ցուրտ: Իրենց չնչին աշխատավարձը ժամանակին չեյին ստանում: Տեղ-տեղ եւ բանվորը պարտավոր եր գործարանի խանութներից ապրանքը թանգ գնով առնելու. աշխատավարձը շատ քիչ եր որ. 1904 թվին, յերբ Ամերիկայի բանվորը շաբաթական 56 ժամ բանելով ստանում եր 71 ռ., Ռուսաստանում 65 ժամ եր բանում ու ստանում 10 ռ., կային տեղեր, վորտեղ բանվորը ամբողջ ոբը բանելով ստանում եր գրոշներ 20-30-40 կոպեկ որական: Մահանալու, պեքախտ դեպքեր շատ եյին պատահում: Ավելի վատ եր, անտանելի բանվորի դրությունը, յերբ նա ծերության, կամ աշխատանքի ընդունակությունը կորցնելու պատճառով նրան դուրս եյին վճարում փողոց, նա կիսաքաղց, աղքատ իր գոյությունն եր քաշ տալիս: Հաճախ պատահում եյին կրիզիսներ, վորի ժամանակ կապիտալիստը կամ բանվորների մի մասին եր կրճատում, կամ բոլոր բանվորներին դուրս գցում ու գործարանը փակում: Այդպիսի ժամանակ բանվորի դրությունը ուղղակի սոսկա-

լի յեր, ամիսներով, տարիներով նա թափառում եր անգործ, վորորեւթյուն խնդրում. իրեն եւ ժան գնով ծախում, իր ընկերների աշխատավարձը ցածրացնելով, իսկ բանվորունները այդպիսի դրության ժամանակ ընկնում եյին պոռնիկության դիւրկը:

Իր գոյությունը մի կերպ քաշ տալու համար բանվորը ստիպված գործարան ե ուղարկում իր աղջկան, իր տղային, իր կնոջը: 8—10 տարեկան յերեխաները որական 14 ժամ աշխատելով հենց յերեխայությունից արդեն ծերանում եյին: Գործարանատերերն եւ ավելի եյին շահագործում յերեխաների և կանանց աշխատանքը, վորովհետեւ սրանք ավելի եթան եյին բանում, վորովհետեւ սրանք չեյին կարող կազմակերպված կռիվ մղել կապիտալիստների դեմ:

Յարական կառավարությունը իր որոնքներով պաշտպանում եր կապիտալիստին շահագործելու բանվորներին. ցարական կառավարությունը մատմատին չեւ խփում քիչ թե շատ բարեկամելու բանվորի դրությունը: Ընդհակառակը, յեթե բանվորները փորձ եյին անում իրենց արդար պահանջը ներկայացնելու գործարանի տիրոջ, ցարական կառավարությունը ամեն միջոցի դիմում եր խեղդելու բանվորների դիմումները, նրանց շարժումները:

ԲԱՆՎՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԸՆԴԴԵՄ ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏՆԵՐԻ, ԸՆԴԴԵՄ ՑԱՐԻՋՄԻ

Գյուղացիներից պակաս չեյին կռվում բանվորները իրենց դուռնից լավացնելու համար: Սկզբից քիչ մարդիկ, քիչ թվով բանվորներ, հետզհետե ավելի շատ թվով, միլիոններով նրանք կռվի դաշտ եյին դուրս գալիս կապիտալիստներին, ցարիզմի դեմ:

Մյուսից դեռ 60—70 տարի առաջ բանվորներին թիվը շատ չնչին էր և բանվորական շարժման մասին ել խոսք չկար, բայց արդեն 30 տարի առաջ բանվորների թիվը հասնում էր մեկ ու կես միլիոնի, իսկ 20 տարի առաջ արդեն յերկուս ու կես միլիոն բանվորութուն կար Ռուսաստանում: Մեր գործարանները շատ տարագ եյին զարգանում, ավելի արագ քան թե վերևե ուրիշ յերկրում, բացի դրանից բանվորության մեծ մասը, կեսից ավելին, տեղավորված էր մեծ գործարաններում: Մեծ գործարանները ի մի հավաքելով 2, 3, 5, 10, 20 հազար բանվոր, նրանց սովորեցնում եյին լավ կազմակերպվել, սովորեցնում եյին իրար հետ լինել և միացած ուժերով պայքարել: Բանվորները արդեն գյուղացիների նման ցրված չեն, նրանք կենտրոնացած են, համախմբված մեծ գործարաններում:

Սկսում են բանվորները փոքրիկ գործադուլներից 70 թվականներին, հենց այդ ժամանակվանից ել, հենց սկզբից ել կառավարութունը սկսում է կռվել բանվորական շարժման դեմ և ոգնել գործարանատերերին: Նրանից հետո գործադուլները շատանում են, բանվորները հաճախ են իրենց պահանջները ներկայացնում: Քանի բանվորները շատ պահանջներ են ներկայացնում, ենքան ցարական կառավարութունը ավելի խիստ միջոցների յե դիմում, ծեծում է, բանտարկում, բանվորների ղեկավարներին արսորում, հրացանազարկ անում:

Բանվորները սկզբում կարծում են, վոր իրեն թշնամին առանձին կապիտալիստն է, բայց հետզհետե նրանք կռվի ժամանակ համոզվում են, վոր բանվորի թշնամին ամբողջ կապիտալիստական դասակարգն է և ցարական կառավարութունը: Յեվ կապիտալիստների ու ցարիզմի դեմ կռվելու համար պետք է կազմակերպվել: Ու բանվորները սկսում են կազմակերպվել, ըսկզբում խմբակներում, հետո միություններ են կազմում և հետո արդեն ստեղծելով իրենց կուսակցութունը, են ժամանակ կոչվում եր սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցութունը, համախմբվում են իրենց բանվորական կուսակցության շուրջը: Մեր կուսակցության առաջին համագումարը յեղավ 1898 թվականին:

Բանվորները թուղթիկներ են բաց թողնում, գեմոնատրացիաներ—ցույցեր կազմակերպում, առնում են մայիսի մեկը: Իսկ գործադուլային շարժումը քանի գնում ավելի չե մեծանում, 95 թվին 31 հազար բանվոր ե գործադուլին մասնակցում, իսկ 10 տարի հետ 1905 թվին գործադուլավորների թիվը հասնում է 3 միլիոնի:

1905 թվին ե, վոր վերջնականապես խորտակվում է բանվորների հալածը, վոր ցարը լավ մարդ ե, յերբ ցարի հրամանով կոտորվում է Պետերբուրգի (այժմ Լանինգրադ) փողոցներում մի քանի հազար նրա մոտ խնդրով գնացող բանվորներ:

1905 թ. բանվորները հեղափոխության դրոշ են բարձրացնում, սկսում են խոշոր գործադուլներ. բանվորները պահանջում են ցարական կառավարության տապալումը: Յարը ենքան ե վախենում, վոր խոսք ե տալիս ազատություններ տալ ու մանիֆեստ ե արձակում եզ մաքով: Բանվորները հիմնում են իրենց խորհուրդը, վորը մի քանի ամիս աշխատում ե: Մոսկվայում բանվորները գենքը ձեռքերին դուրս են դալիս կովի: Մի քանի որ ե տեսւմ կովիը ցարական բանակի հետ: Բայց ցարական կառավարությունը հաղթում ե: Հաղթում ե նրա համար, վոր բանվորների հետեը գյուղացիները չեյին կանգնած, գյուղացիները գեռ չգիտեյին իրենց բա-

րեկամին, գյուղացիները չգնացին բանվորների հետեից: Մյգ տատճառով ել ցարական կառավարությունը 5 թվականից ջարդեց բանվորներին, խեղդեց բանվորների շարժումը: 6, 7 թվականին գյուղացիների շարժումը մեծ չափեր սաացավ, բայց արդեն ուշ եր, ցարական կառավարությունը հաղթելով բանվորներին, հաղթեց ե գյուղացիներին առանձին-առանձին:

Սկսեցին սև որերը. բանվորներին բանտերը լցրեցին, աքսորավայրերը լիքն եյին հեղափոխականներով, կախաղանները գործում եյին շատ լավ, նազալկան եր իշխուրդ, փակվեցին լրագրերը, խեղդվում եր ամեն մի ազատ ձայն: Շատ հեղափոխականներ հիասթափեցին, մենչիկինները բոլորովին իրենց գլուխը կորցրին ե սկսեցին փախչել կուսակցությունից:

Մենակ բայլշեիկներն եյին, վոր ամուր պահած բանվորական հեղափոխական դրոշը իրենց ձեռքերում սկսեցին շարունակել կազմակերպել բանվորության ընդդեմ կապիտալիստների, ընդդեմ ցարական կառավարության: Սև որեր եյին, վատ ժամանակներ եր, բայց չնայած դրան մեր կուսակցությունը անդադար աշխատում եր, անդադար զիտակցության բերում ու կազմակերպում մասսաները բռնակալության դեմ:

Ուրախանում եյին հողատերերը, ուրախ եյին կապիտալիստները, չե վոր արյան մեջխեղ-

դեցին բանվորների արդար պահանջները: Արտասահմանի հարուստներն ել ոգնեցին փողով ցարական կառավարութեան:

Բայց յերկար չտևեց այդ ուրախութիւնը: 10 թվականից բանվորական շարժումը նորից սկսում է ուժեղանալ: 12 թվականին Լենայի դեպքերից հետո, յերբ ցարական կառավարութիւնը գնդակահարեց 300-ից ավել բանվորներին, բանվորների գործադուլները շատանում են և արդեն 14 թվականին մոտ միլիոն ու կես բանվոր է մասնակցում գործադուլներին: 14 թվականին Պետերբուրգում բանվորները արդեն փողոց ելին դուրս յեկել, դիրք զբաղել կովետու ցարական կառավարութեան դեմ, յերբ սկսվեց համաշխարհային պատերազմը:

Տեսնում ենք, վոր բանվորներն ել խոշոր կռիվ են մղում կապիտալիստների դեմ, ցարական կառավարութեան դեմ: Գյուղացիներն ել են կռվում: Բայց թե գյուղացիները, թե բանվորները զատ-զատ ելին կռվում, միացած չեյին: Հարկավոր եր բանվորների յեվ գյուղացիների միութիւնը, վոր ցարական կառավարութեան դեմ միահամուռ զրոյի անցնեյին ու տապալեյին այդ հարուստների կառավարութիւնը:

ԻՆՉՈՒ ԵՐ ՑԱՐԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ

Այդ միութիւնը ստեղծվեց համաշխարհային պատերազմի յերրորդ տարուն—1917 թ: Ցարական կառավարութիւնները շատ պատերազմներ է ունեցել, շատ կռիւներում է մասնակցել: Այդ պատերազմները ավելի շատ են քայքայել գյուղացիներին ել, բանվորներին ել: Այդ պատերազմներում շատ բանվորների ու գյուղացիների ջանել—ջիւան վորդիններն են կոտորվել, հանուն ինչի: Թողնենք հին կատարված պատերազմները, վերջենք նորերը: Սրանից մի քսան տարի առաջ ցարական կառավարութիւնը կռիվ հայտարարեց Յապոնիային. կռիվ հայտարարեց նրա համար, վոր նախ բանվորների ու գյուղացիներին ուշքը միտքը դարձնի դեպի դրոյի թշնամին և մեկ ել Յապոնիայից խլի վտակով, հանքերով ու անտառներով հարուստ Կորեյան: Յարին հարկավոր եր հարստանալ. նա ել պատերազմի դաշտ է քշում գյուղացիներին, պատերազմի դաշտ է քշում բանվորներին: Հարկավոր է փող պատերազմելու—փողը հանում է նույն բանվորների ու գյուղացիների ջանից: 14 թվականին հարուստները ուզում եյին իրենց ապրանքը սաղացնելու համար շուկաներ ձեռք բերել, իրենց համար նորանոր բազարներ ձեռք

զցել, հարկավոր եր Տաճկաստանից խլել նրա հողերը, դրա համար ել Ռուսաստանը սկսեց այդ պատերազմը, դրա համար ել նա միացավ Անգլիային, Ֆրանսիային: Հարուստների, հողատերերի ոգուտի համար սկսվեց պատերազմը, պատերազմի ընթացքում գործարանատերերը իրենց զրպանները ել ավելի հաստացրին: Բայց կովորը գյուղացին եր, կովորը բանվորն եր: 17 միլիոն գործ հանեց պատերազմի դաշտ ցարական կառավարութեանը:

Ժողովրդի միլիարդները ծախսեց ցարիզմը: Յեւ ինչ. մի միլիոնից ավել կոտորվեցին պատերազմի դաշտում, մի քանի միլիոն վիրավորվեցին ու մի քանի միլիոն ել զերի ընկան: Իսկ ինչքան հիվանդություններից, սովից մեռան, ինչքան ընտանիքներ քայքայվեցին, ինչքան տղաներ քանդվեց, ինչքան ավերվեց: Գյուղացու խոփը ժանգոտեց. գյուղացու աշխատող ձեռքը կոտորվեց, գյուղացու տնտեսութունը քայքայվեց. քանդվեցին տներ, քանդվեցին գյուղեր, ինչքան ձիեր փչացան, ինչքան անասուններ ստոկեցին: Գյուղացին ու բանվորը կովում եւ յին ցարի, հողատերերի, կապիտալիստների համար, գյուղացին ու բանվորը քայքայվում եյին ապրեցնելու հարուստին, նրա զրպանը հաստացնելու համար:

ՎԵՐՁ ՑԱՐԻԶՄԻՆ

Այլեւ այսպես շարունակվել չեր կարող, շատ եյին տանջվել գյուղացիք, շատ եյին չարչարվել բանվորները: Հասկացել եյին գյուղացիք, վոր իրենց թշնամին ցարական կառավարութեանն ե, գլխեյին բանվորները, վոր ցարական կառավարութեանը պետք ե տապալել: Ու բանվորն ու գյուղացին միացած ձեռք-ձեռքի տված 17 թվականի փետրվարին հեղափոխութեան գրոշ բարձրացրին ապստամբեցին ու տապալեցին ցարի կառավարութեանը: Տապալվեց ցարիզմը բանվորի ու գյուղացու հարվածների տակ: Ամուր պահենք այդ միութեանը, այդ կապը բանվորի ու գյուղացու միջև. շատ թշնամիներ ունենք դեռ: Դեռ շատ նպատակներ ունենք մենք կատարելու, այդ նպատակներին կհասնենք յեթեւորականներ Լենինի ավանդը. — «ԱՄՐԱՅՐՈՒ ԲԱՆՎՈՐԻ ՈՒ ԳՅՈՒՂԱՅՐՈՒ ԴԱՇՆ»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	յեռես
1. Խնչ և պետութիւնը	3
2. Խնչ եր ցարական կառավարութիւնը	4
3. Յարը ում միջոցով եր կառավարում	6
4. Խնչ միջոցով եր կառավարում ցարը	8
5. Գյուղացին դատի—նոդատերն ուտի	9
6. Գյուղացին աշխատի—ցարի պետութիւնը տանի	13
7. Գյուղի լուսավորութիւնը	14
8. Գյուղացու կոիվը ցարիզմի դեմ	15
9. Խնչու եյին գյուղացիները պարտվում . . .	18
10. Բանվորների դրութիւնը	19
11. Բանվորական շարժումներն ընդդեմ կապի- տալիստների, ընդդեմ ցարիզմի	22
12. Խնչու յեր ցարական կառավարութիւնը պատերազմում	27
13. Վերջ ցարիզմին	29

<< Ազգային գրադարան

NL0403481

ԳԻՆՆ Ե Տ ԿՈՊ.